

NEMOKUMO REGLAMENTO NAUJOVĖS

Miglė Žukauskaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6182
El. paštas: <migle.zukauskaite@tf.vu.lt>

Šiame straipsnyje pateikiama naujojoje Nemokumo reglamento redakcijoje įtvirtintų pakeitimų apžvalga bei nuodugnų senosios ir naujosios reglamento redakcijų palyginimas. Straipsnyje ne tik paėiliui apžvelgiamos penkios sritys, kurios sulaukė esminių pakeitimų, bet ir vertinama, ar šie pakeitimai padės išspręsti senosios redakcijos galiojimo laikotarpiu išryškėjusias problemas.

This article provides an overview of the main amendments enshrined in the revised version of Insolvency Regulation and a thorough comparison between the old and the new versions of the above-mentioned legal act. The article covers one by one all five main areas affected by amendments assessing, whether problems of the old version have been resolved.

Įvadas

Sėkminga įmonių veikla ir galimybė išsaugoti su nemokumu susiduriančias bendroves svarbi ne tik patiems ūkio subjektams, jų kreditoriams ir akcininkams, bet ir visai valstybių narių bei Europos Sąjungos (toliau – ES) ekonomikai, bendrajai rinkai bei investicijoms skatinti, normaliai bankų veiklai. Todėl teisės aktai, reguliuojantys nemokumo bylų sprendimą, turėtų leisti ne tik efektyviai paskirstyti nemokių bendrovių turtą, bet ir suteikti joms galimybę, kai įmanoma, išsaugoti ekonominę veiklą ir finansinį stabilumą. ES lygmeniu skiriama vis daugiau dėmesio procesinėms ir materialinėms teisės normoms, reguliuojančioms iš nemokumo kylančius santykius, suderinti. Vienas iš tokio proceso padorinių – 2017 metų vasarą įsigaliojusi naujoji Tarybos Reglamento (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų, OL L-141, 2015 (toliau – Nemokumo reglamentas) redakcija, pakeitusi dar 2000 metais priimtą reglamentą. Šis teisės aktas įtvirtino svarbių naujovių, tad aptarti ir įvertinti jo nuostatas ir esminius pakeitimus yra itin aktualu.

Rengdamos Nemokumo reglamentą ES institucijos pasitelkė poveikio vertinimo procedūras, užsakė išorinius tyrimus, skirtus problemoms identifikuoti ir galimiems jų sprendimo būdams įvardyti. Lietuvoje šiam tikslui taip pat parengta išsami studija, kurioje R. Norkus ir S. Kavalnė apibrėžė tuometę situaciją Lietuvoje, pateikė Europos Komisijos siūlomų pakeitimų vertinimą bei galimus pasiūlymus dėl šių pakeitimų. Vis dėlto galutinis Nemokumo reglamento tekstas gan stipriai pasikeitė nuo Europos Komisijos siūlyto varianto. Tad ne tik ši mokslo studija, bet ir kitos Europos Komisijos užsakytos studijos¹ neaptaria visų galutiniame teksto variante priimtų pakeitimų. Rengiant šį straipsnį atsižvelgta į pirmiau nurodytus šaltinius, taip pat remtasi ES institucijų *travaux préparatoires*, tarp-

¹ Pavyzdžiui, Heidelbergo ir Vienos universitetų mokslininkų parengta studija.

tautinių organizacijų parengtais pavyzdiniais teisės aktais². Po naujosios redakcijos priėmimo nerasta teisės mokslininkų darbų, aptariančių jos naujoves, jų poveikį Lietuvai, istorinę raidą ar pateikiančių numatomų perspektyvų apžvalgą.

Darbo objektas – naujoji Nemokumo reglamento redakcija bei tikėtina jos reikšmė tarpvalstybinėms nemokumo procedūroms. Pagrindinis šio darbo tikslas – įvertinti, ar Nemokumo reglamento naujovės yra pakankamos senosios reglamento redakcijos taikymo metu išryškėjusioms problemoms išspręsti. Šiam tikslui pasiekti privalo įvardyti, kas lėmė būtinybę išdėstyti reglamentą nauja redakcija; aptarti senojo reglamento taikymo metu išryškėjusias problemas; atskleisti Nemokumo reglamento įtvirtintų pakeitimų bei naujovių reikšmę iš nemokumo kylantiems skolininkų, kreditorių bei kitų suinteresuotų subjektų santykiams; įvertinti, ar tokių pakeitimų užtenka identifikuotoms problemoms išspręsti.

Rengiant darbą pasitelktas istorinis metodas, kuris padėjo atskleisti priežastis, lėmusias būtinybę išdėstyti reglamentą nauja redakcija, taip pat aptarti ekonominę situaciją naujojo teisės akto rengimo metu, padariusią didelę įtaką priimant koncepcinius sprendimus. Straipsnio uždaviniais įgyvendinti buvo būtinas dokumentų analizės metodas, kuriuo tirti ne tik galutiniai teisės aktų tekstai, bet ir jų parengiamieji dokumentai. Svarbus darbe lyginamasis metodas, leidęs įvardyti esminius redakcijų skirtumus bei padėjęs įvertinti šių skirtumų tikėtiną poveikį iš nemokumo kylantiems santykiams. Rengiant straipsnio dalis, kuriose siekta atskleisti praktinę nacionalinės teisės normų bei reglamento nuostatų, jo taikymo srities sąveiką, naudotasi sisteminiu metodu.

1. Pakeitimų priežastys

Svarstymai, susiję su teisės akto, skirto bankroto ar nemokių bendrovių likvidavimo procedūroms reguliuoti, parengimu prasidėjo dar 1960 m., tačiau konkretus rezultatas pasiektas tik po kiek mažiau nei pusės amžiaus priėmus Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų³ (toliau – Bankroto reglamentas⁴). Bankroto reglamentu buvo sukurta teisinė bazė tarpvalstybinėms nemokumo procedūroms reglamentuoti. Jo taikymo sritis apėmė visus atvejus, kai skolininkas turi turto ar kreditorių daugiau nei vienoje valstybėje narėje, neatsižvelgiant į tai, skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo. Šio teisės akto normos padėjo nustatyti, kurios valstybės teismas turi jurisdikciją pradėti bylą dėl nemokumo, užtikrino, kad toks sprendimas būtų pripažįstamas visoje ES. Reglamentas taip pat nustatė taisykles dėl taikytinos teisės parinkimo bei nubrėžė gaires, turinčias palengvinti pagrindinių ir šalutinių bylų koordinavimą⁵.

Ilgas ir daugybės derybų pareikalavęs šio teisės akto priėmimo procesas lėmė, kad reglamente nebuvo aptarta daug jautrių klausimų, pavyzdžiui, įmonių grupių nemokumas. Be to, tam tikrų problemų sprendimo būdai jau teisės akto priėmimo metu buvo pasenę – reglamentas teoriškai apėmė tik tuos atvejus, kai paskiriamas likvidatorius, o teisės į turtą bent iš dalies netenkama. Net ir prieš 15 metų

² Pavyzdžiui, UNCITRAL pavyzdinis tarpvalstybinio nemokumo įstatymas.

³ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, OL L-160, 2000, p. 1–18.

⁴ Reikia pažymėti, kad tiek Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000, tiek Tarybos reglamento (ES) Nr. 2015/848 pavadinimai anglų kalba – *Regulation on Insolvency Proceedings*. Vis dėlto į lietuvių kalbą senosios redakcijos reglamento pavadinimas buvo išverstas kaip Reglamentas dėl bankroto bylų, o naujosios – Reglamentas dėl nemokumo bylų. Antrasis vertimas yra tikslesnis, tačiau aiškumo ir glaustumo tikslais bei siekiant lengviau atskirti senąją ir naująją reglamento redakcijas šiame darbe reglamentas Nr. 1346/2000 bus vadinamas Bankroto reglamentu, o reglamentas Nr. 2015/848 – Nemokumo reglamentu.

⁵ 2012-12-12 Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui dėl 2000-05-29 Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency-report_en.pdf>, p. 3.

tokios nuostatos nebeatitiko tuometinių realijų⁶. Tad seniai buvo aišku, kad nemokumo procedūrų reglamentavimo ES atžvilgiu turės subręsti esminiai pokyčiai.

Priimdami naują reglamento redakciją ES teisėkūros subjektai pasirinko apsiriboti nemokumo byloms taikomų proceso taisyklių modernizavimu, o nacionalinių materialiosios nemokumo teisės normų derinimą palikti ateičiai. Nors toks sprendimas leido greičiau priimti naująją reglamento redakciją, tačiau kartu tai gali lemti ir poreikį netrukus pakartotinai peržiūrėti Nemokumo reglamento nuostatas. Pasirinkus šį derinimo modelį, Nemokumo reglamentu beliko išspręsti senosios redakcijos taikymo metu išryškėjusias problemas, perkelti ES Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) išaiškinimus ir neužkirsti kelio toliau derinti materialiąsias nemokumo teisės normas valstybėse narėse. Vis dėlto 2009 m. pasaulį sukūrę ekonomikos krizė įrėžė stiprų pėdsaką naujajame teisės akte – įmonių sanavimo, antro šanso suteikimo tikslai atsispindėjo ne tik parengiamosiose diskusijose ar studijose, bet ir galutiniam tekste.

Rengdama naujosios redakcijos pasiūlymą Europos Komisija identifiko pagrindines problemines Bankroto reglamento sritis⁷. Jos susijusios su:

- 1) taikymo srities išplėtimu;
- 2) jurisdikcijos nustatymu;
- 3) santykiu tarp pagrindinių bei šalutinių bylų;
- 4) priimtų sprendimų ir pateiktų ieškinių išviešinimu;
- 5) įmonių grupių nemokumo atveju taikytinomis taisyklėmis.

Naujojoje redakcijoje visos išvardytos sritys sulaukė pakeitimų, tad toliau jie bus apžvelgti paėliui, nurodant, kokios problemos turėjo būti sprendžiamos, ir įvertinant tokių sprendimų optimalumą.

2. Taikymo sritis

ES⁸ vis dažniau pabrėžiama, kad valstybių ekonomikai, investicijoms skatinti, kreditorių ar bendrovių darbuotojų bei paties skolininko interesams užtikrinti įmonės nemokumo ar tikėtino nemokumo atveju daug efektyviau padėtų ne įmonės bankrotas, o jos išsaugojimas, suteikiant verslui antrą šansą. Be to, dauguma valstybių narių vienaip ar kitaip leidžia bankrutuoti ir vartotojams – fiziniams asmenims, kurie neveikia kaip verslo subjektai. Tačiau senasis Bankroto reglamentas tokioms procedūroms paprastai negalėjo būti taikomas dėl itin siaurai apibrėžtos taikymo srities⁹ – ji apėmė tik tuos atvejus, kai skolininkas visiškai ar iš dalies netenka teisės į turtą, o jam yra paskiriamas likvidatorius¹⁰. Taigi teoriškai buvo apribota galimybė Bankroto reglamentą taikyti ne tik mišrioms¹¹ ar tikėtino nemokumo atveju taikomoms procedūroms¹², bet ir fizinių asmenų, nesiverčiančių ūkine veikla, nemokumo atve-

⁶ 2011-11-15 Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis (2011/2006(INI)) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0/LT>>, F punktą.

⁷ 2012-02-08 Europos Komisijos atsakas į Europos Parlamento rezoliuciją su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis Nr. SP(2012)55 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2011/2006%28INI%29#>>, p. 4 (toliau – Komisijos ataskaita); 2012-12-12 Europos Komisijos pasiūlymas Nr. 2012/0360 dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų [interaktyvus. Žiūrėta: 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012PC0744&from=en>>, (toliau – Komisijos pasiūlymas), p. 2–3.

⁸ Plačiau žiūrėti Europos Komisijos rekomendacijos (ES) Nr. 2014/135 dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą <...> p. 2.

⁹ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 1 str.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Atvejai, kai valdymo organai išsaugo teisę toliau valdyti įmonę.

¹² Pavyzdžiui, restruktūrizavimo prieš iškeliant bankroto bylą.

ju taikomoms procedūroms, nes visų jų atveju skolininkas paprastai išsaugo teisę disponuoti turtu, o likvidatorius dažnai nepaskiriamas. Tokia situacija lėmė, kad nemokumo sukeltų, savo esme itin panašių procedūrų subjektai, susiduriantys su bene identiškomis problemomis, Europos mastu negalėdavo pretenduoti į tapačias teises ir gynybos būdus.

Pirmasis su taikymo sritimi susijęs pakeitimas – jos išplėtimas. Naujoje redakcijoje atsispindi šių dienų aktualijos – vyraujantis siekis išsaugoti dar galinčias veikti bendroves. Nurodyta, kad reglamentas taikomas kolektyvinėms byloms, įskaitant laikino pobūdžio bylas¹³, kurios grindžiamos teisės aktais dėl nemokumo; įtvirtinta, kad šiomis bylomis turėtų būti siekiama sanavimo, skolos sureguliuavimo, reorganizavimo arba likvidavimo¹⁴. Tai priartino reglamentą ir prie tarptautiniu mastu taikomų principų¹⁵ – pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komiteto (UNCITRAL) pavyzdinio tarpvalstybinio nemokumo įstatymo¹⁶ sritis taip pat apibrėžiama plačiau. Tačiau svarbiausia, kad į jo taikymo sritį pateko ir atvejai, kai skolininkas išsaugo teisę disponuoti turtu – pakanka, kad jo turtą ir reikalus prižiūrėtų ar kontroliuotų teismas¹⁷. Pabrėžtina, kad Nemokumo reglamento 1 str. 1 d. b) p. pateikiama *teismo* sąvoka, skirtingai nei daugelyje kitų reglamento nuostatų, turėtų būti suprantama siaurai¹⁸. Be to, terminas *kontrolė* turėtų apimti ir tuos atvejus, kai teismas įsikiša tik kreditorių ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu. Įvardyti pakeitimai leido į taikymo sritį įtraukti didelę dalį mišrių bylų, atvejus, kai nemokumas yra tik tikėtinas, taip pat fizinių asmenų nemokumo procedūras. Pakeitimais taip pat užtikrinta, kad Nemokumo reglamentas būtų taikomas ir tais atvejais, kai teismo nurodymu ar teisės aktų nustatyta tvarka laikinai sustabdomi tam tikri vykdymo procesai, kad galėtų įvykti skolininko ir jo kreditorių derybos.

Antroji su taikymo sritimi susijusių pakeitimų grupė sietina su reglamento taikymo testu. Pastarasis Bankroto reglamente buvo dvipakopis tiek pagrindinėms, tiek šalutinėms byloms¹⁹. Tai reiškia, kad tam, jog bylai būtų taikomas reglamentas, ji tiesiogiai turėjo būti įvardyta viename iš reglamento priedų (A priedas buvo skirtas pagrindinėms, o B priedas – šalutinėms byloms), tačiau į šiuos priedus valstybės narės galėdavo siūlyti tik bylas, formaliai atitinkančias reglamento taikymo sričiai keliamus kriterijus. Šie kriterijai, atsižvelgiant į tai, byla pagrindinė ar šalutinė, skyrėsi – šalutinėmis bylomis turėjo būti siekiama išskirtinai likvidavimo²⁰. Tokiam skirtingam traktavimui nebuvo svaraus pagrindo praktikoje. Atvirkščiai, buvo apsunkinta galimybė bendrovėms suteikti antrą šansą, todėl naujojoje redakcijoje pasirinkta suvienodinti taikymo testą pagrindinėms ir šalutinėms byloms – abi bylos turės būti nurodytos A priede. Nors pats testas ir išliko dvipakopis (bylai, formaliai atitinkantys reglamento taikymo srities kriterijus, tačiau nenurodyti A priede, reglamentas ir toliau nebus taikomas), skirtingai, nei buvo numatyta Bankroto reglamente, tiek pagrindinėms, tiek šalutinėms bylomis bus galima siekti skolininko sanavimo, skolos sureguliuavimo ar reorganizavimo²¹. Šie pakeitimai turėtų prisidėti

¹³ Vien tai, kad šios bylos yra laikino pobūdžio, nereiškia, kad jos gali neatitikti kitų Nemokumo reglamento keliamų reikalavimų.

¹⁴ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų, OL L-141, 2015, p. 19–72, 1 str. Nors šio straipsnio nuostatos iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti glaustos ir neišsamios, detalai jos aptariamoms naujai priimtuose konstatuojamosios dalies 10–18 punktuose. Šiuose punktuose paaiškinama, ką reikėtų laikyti laikino pobūdžio byla; kokios bylos turėtų ar neturėtų būti laikomos grindžiamomis teisės aktais dėl nemokumo ir kita.

¹⁵ 2013-12-20 Europos Parlamento Teisės reikalų komiteto pranešimas <...>, p. 13.

¹⁶ Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komiteto (UNCITRAL) pavyzdinis tarpvalstybinis nemokumo įstatymas [interaktyvus]. New York, 2014 [žiūrėta 2017-01-28]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html.

¹⁷ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 1 str. 1 d. b) p.

¹⁸ Ten pat, 2 str. 6 d. i) p.

¹⁹ Bylos, kurias kreditoriai gali iškelti dėl valstybėje narėje esančio turto, kai ta valstybės skolininkui nėra pagrindinių interesų vieta, tačiau joje skolininkas yra įsisteigęs.

²⁰ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 3 str.

²¹ Bankroto reglamentas šalutinėmis leido laikyti tik bylas, kuriomis siekiama išskirtinai likvidavimo.

prie vieno esminių naujosios redakcijos priėmimo tikslų – antro šanso bendrovėms suteikimo, tad jie vertintini išskirtinai teigiamai.

Vis dėlto Lietuvai Nemokumo reglamento taikymo srities pakeitimai praktinių pokyčių neatnešė. Į Nemokumo reglamento A priedą, kaip ir į Bankroto reglamento A priedą, pateko įmonės restruktūrizavimo byla²², įmonės bankroto byla²³, įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka²⁴ ir fizinio asmens bankroto byla²⁵. Taigi faktiškai visoms²⁶ Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintoms su nemokumu susijusioms procedūroms buvo taikomas senasis Bankroto reglamentas²⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad įmonių restruktūrizavimo byla formaliai neatitiko taikymo sričiai keliamų reikalavimų: restruktūrizuojamos įmonės valdymo organai ir po restruktūrizavimo bylos iškėlimo toliau valdo, naudoja ir disponuoja įmonei nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu²⁸. O pagal Bankroto reglamento 1 straipsnį jis turėjo būti taikomas tik tais atvejais, kai skolininkas iš dalies ar visiškai netenka teisės į turtą. Vis dėlto išplėtus naujojo Nemokumo reglamento taikymo sritį ši problema išnyko ir teoriniu lygmeniu.

Apibendrinus su Nemokumo reglamento taikymo srities išplėtimu susijusius pakeitimus galima teigti, kad jais priartėta prie tarptautiniu mastu taikomų taisyklių, atsižvelgta į vyraujančią įmonių išsaugojimo bei antrojo šanso sąžiningiems verslininkams suteikimo tendenciją įtraukiant didelę dalį mišrių ir tikėtino nemokumo atveju taikomų procedūrų. Be to, išsamiau atsižvelgta į fizinių asmenų, neveikiančių kaip verslo subjektai, nemokumo atvejus. Nors Lietuvos teisės aktuose įtvirtintoms procedūroms Nemokumo reglamento taikymo srities išplėtimas didelių naujovių nepateikė, tačiau ES mastu tai turėtų palengvinti įmonių sanavimą ir išsaugojimą.

3. Jurisdikcijos nustatymas

Nemokumo teisės normos valstybėse narėse gerokai skiriasi, tad vienos jų yra palankesnės su nemokumu susiduriančiam skolininkui. Aiškiausiai tai pasireiškia skirtingais skolų nurašymo periodais, kurie valstybėse narėse gali varijuoti nuo vienerių iki šešerių metų²⁹. Tai skatina „bankroto turizmą“³⁰ – situaciją, kai su nemokumu susiduriantys subjektai, dirbtinai sukeldami taikytinai teisei nustatyti reikšmingas aplinkybes, ieško geresnės teisinės padėties³¹ jų nemokumo byloms nagrinėti³². Tokia dirbtinė migracija paprastai neigiamai paveikia kreditorių interesus³³. Pagal Bankroto reglamentą už-

²² Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizacijos įstatymas (nauja redakcija). *Valstybės žinios*, 2010, nr. 86-4529, 2 str. 7 d.

²³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010, 2 str. 3 d.

²⁴ Ten pat, 12–13 str.

²⁵ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 2 str. 1 d.

²⁶ Nors Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 13¹ str. įtvirtintas supaprastintas bankroto procesas nėra atskirai įvardytas Nemokumo reglamento A priede, manytina, kad jis būtų laikomas įmonės bankroto byla remiantis plačiaja samprata.

²⁷ KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galimas poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje*: mokslinis tyrimas [interaktyvus]. Vilnius, 2013 [žiūrėta 2017-01-25]. Prieiga per internetą: <[https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>, p. 28.

²⁸ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizacijos įstatymas (nauja redakcija). *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 86-4529, 9 str.

²⁹ HESS, B., *et al.* External Evaluation of Regulation No. 1346/2000/EC <...> p. 42.

³⁰ MCCORMACK, G. Jurisdictional Competition and Forum Shopping in Insolvency Proceedings, *Cambridge Law Journal*, 2009, t. 68 (1), p. 169.

³¹ Ang. – *forum shopping*.

³² KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento <...>*, p. 39.

³³ 2012-12-12 Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl <...> poveikio vertinimo <...>, p. 26.

teko perkelti pagrindinių interesų vietą į kitą valstybę narę³⁴, kad tos valstybės teismai įgytų jurisdikciją nagrinėti pagrindinę nemokumo bylą, o kartu būtų taikoma ir tos valstybės teisė³⁵.

„Bankroto turizmo“ keliamos problemos sprendimas buvo vienas iš Europos Komisijos bei Europos Parlamento prioritetų³⁶, tad su tuo sietina ir *pirmoji* pakeitimų grupė jurisdikcijos nustatymo srityje. Pagal Nemokumo reglamento nuostatas, pagrindinė byla ir toliau turės būti keliami tos valstybės, kurioje yra nemokaus skolininko pagrindinių interesų vieta (PIV), teisme. Liko ir prezumpcija, kad PIV sutampa su skolininko (juridinio ar fizinio asmens, vykdančio savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą) registruotos buveinės vieta. Tačiau ši dalis papildyta nuostatomis, susijusiomis su fiziniiais asmenimis, nevykdančiais ūkinės veiklos, – šiuo atveju įtvirtinta prezumpcija, kad PIV sutampa su įprastine gyvenamąja vieta. Dar aiškindamas Bankroto reglamento nuostatas ESTT³⁷ suformavo kriterijus, kuriuos įvykdžius prezumpcija dėl PIV turėjo būti nugrinčijama: (1) kai įmonės centrinė administracija yra kitoje valstybėje narėje nei jos registruota buveinė ir (2) kai visapusiškas visų atitinkamų veiksmų įvertinimas rodo ir tą gali nustatyti trečiosios šalys, kad tikroji įmonės valdymo ir priežiūros bei jos interesų tvarkymo vieta yra toje kitoje valstybėje narėje. Šie kriterijai buvo perkelti ir į Nemokumo reglamento konstatuojamąją dalį³⁸, tačiau, kaip parodė Bankroto reglamento taikymo laikotarpis, jie nebuvo pakankami, kad užkirstų kelią „bankroto turizmui“. Todėl priimant Nemokumo reglamentą didžiausių diskusijų kilo būtent ieškant naujų būdų šiai problemai spręsti, kuriuos taikant nebūtų apribota įsisteigimo laisvė.

Atsižvelgiant į šį siekį naujojoje redakcijoje įtvirtinti papildomi saugikliai – prezumpcija netaikoma, jei registruota buveinė buvo perkelta į kitą valstybę narę 3 mėnesius iki nemokumo bylos iškėlimo. Fizinį asmenų, nevykdančių ūkinės veiklos, atveju – jei gyvenamoji vieta buvo perkelta į kitą valstybę narę 6 mėnesius iki nemokumo bylos iškėlimo. Tokia atskirtis pagrįsta – fiziniai asmenys gyvenamąją vietą gali pakeisti lengviau ir dažniau naudojasi galimybe susitumpinti skolų nurašymo periodą. Nors prezumpcija tokiais atvejais nebūtų taikoma, asmenys neprarastų galimybės įrodyti, kad jų PIV yra būtent toje valstybėje narėje, į kurią jie persikėlė, tad jų įsisteigimo ar judėjimo laisvė taip pat nebūtų suvaržyta.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurios valstybės narės ir nacionaliniuose teisės aktuose buvo įtvirtinusios panašias nuostatas. Pavyzdžiui, Latvijos³⁹, į kurią dėl proceso efektyvumo, pigumo ir paprastumo dažnai važiuodavo bankrutuoti lietuviai, nemokumo įstatyme jau beveik 10 metų įtvirtintas 6 mėnesių laikotarpis, kurį asmuo turėtų mokėti mokesčius šioje valstybėje tam, kad galėtų joje bankrutuoti, tačiau tokios nuostatos fizinių asmenų nesustabdė. Lietuvių pavyzdys rodo, kad ir kitiems fiziniams asmenims ES toks slenkstis didelių sunkumų neturėtų sukelti, ypač jei bankrutuoti siekiama kaimyninėje valstybėje.

Nors 3 mėnesiai verslo aplinkoje taip pat nėra labai ilgas laiko tarpas, tačiau PIV perkėlimas iš verslininkų gali pareikalauti daug didesnių investicijų nei iš fizinių asmenų. Be to, subjektas nurodytą laiką turėtų faktiškai vykdyti bent kokią nors veiklą toje valstybėje, kad PIV prezumpcija nebūtų nugrinčyta. Tad net ir tais atvejais, kai verslininkai tikslingai sieks iškelti nemokumo bylą kitoje valstybėje, tokio plano įgyvendinimas turėtų pareikalauti ne tik didelių pastangų, bet ir finansinių išteklių, o tai turėtų atgrasyti daugumą subjektų. Todėl galima teigti, kad bent juridinių asmenų atžvilgiu gali būti pasiektas tikslas apriboti „bankroto turizmą“, nesuvaržant įsisteigimo laisvės.

³⁴ Ten pat, p. 20.

³⁵ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 3–4 str.

³⁶ 2011-11-15 Europos Parlamento rezoliucija <...>, p. A–B.

³⁷ ESTT. 2011-10-11 sprendimas *Interedil Srl* C-396/09, EU:C:2011:671, p. 51.

³⁸ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, konstatuojamosios dalies 30 p.

³⁹ Latvijos Respublikos nemokumo įstatymas. *Latvijas Vēstnesis*, 2007, nr. 188, 127 str. 1 d.

Antroji jurisdikcijos nustatymo naujovių grupė Nemokumo reglamente susijusi su šalutinėmis bylomis⁴⁰. Visų pirma derėtų paaiškinti, kad, jei skolininko PIV yra valstybės narės teritorijoje, kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją iškelti tam skolininkui nemokumo bylą tik tuo atveju, jei tos kitos valstybės narės teritorijoje yra jo įsisteigimo vieta⁴¹. Tokie bylos padariniai gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra pastarosios valstybės narės teritorijoje. Tuo atveju, kai pagrindinė byla jau iškelta valstybėje narėje, kurioje yra skolininko PIV, pirmiau nurodytos bylos yra laikomos šalutinėmis bylomis. Priešingu atveju, kai pagrindinė byla dar nėra iškelta, tokios bylos laikomos teritorinėmis bylomis. Ši nuostata iš esmės nepakito, tačiau naujojoje reglamento redakcijoje pateikta *įsisteigimo vietos* sąvoka. Tai – kiekviena veiklos vieta, kurioje skolininkas vykdo arba 3 mėnesius iki pareiškimo dėl *pagrindinės* nemokumo bylos iškelimo vykdė ne laikiną ekonominę veiklą, naudodamas žmoniškuosius išteklius ir turtą⁴². Šis reguliavimas ne tik prisidės prie pastangų apriboti piktnaudžiavimą taikomos teisės pasirinkimu, bet ir aiškiai įtvirtins, kuriuo momentu skolininkas turėtų būti įsisteigęs valstybėje narėje, kad jos teismai būtų pripažinti turinčiais jurisdikciją iškelti šalutinę bylą.

Trečioji naujovė – teismų pareiga savo iniciatyva patikrinti, ar teismas turi teisę vykdyti jurisdikciją⁴³. Privalu nurodyti ir kokia byla keliami – šalutinė ar pagrindinė. Iki šiol ES valstybėse narėse vyravo skirtinga praktika. Vienų valstybių teismai⁴⁴ nebuvo įpareigoti tikrinti, ar turi teisę vykdyti jurisdikciją, ir pasitikėdavo tiesiog skolininko pareiškimu, kad jo PIV yra būtent šioje valstybėje. Kitų valstybių teismai, iš jų ir Lietuvos, ir nacionalinių teisės aktų buvo įpareigoti *ex officio* patikrinti, ar tarptautinio pobūdžio byla jiems teisinga⁴⁵. Valstybės narės tokią patikrą gali įpareigoti atlikti ir nemokumo specialistus tais atvejais, kai nemokumo byla pagal nacionalinę teisę iškeliami ne teismo sprendimu – jiems taip pat būtų privalu savo iniciatyva patikrinti, ar skolininko PIV yra būtent toje valstybėje narėje. Be to, skolininkui ar kiekvienam kreditoriui suteikta galimybė ginčyti teismo sprendimą, kuriuo iškeliami pagrindinė byla⁴⁶, jei pagal skolininko PIV pastaroji turėtų būti keliami kitoje valstybėje.

Jurisdikcijos ir taikytinos teisės parinkimas laikytinas bene svarbiausiu šio reglamento uždaviniu. Tad itin svarbu, kad naujojo teisės akto normos ne tik užkirstų kelią „bankroto turizmui“, bet ir sukurtų teisinę aplinką, leidžiančią apsaugoti teisėtus kreditorių ir skolininkų interesus, o kartu sudarytų sąlygas nemokumo bylą nagrinėti būtent tos valstybės teismui, su kuria skolininkas iš tiesų turi daugiausiai sąsajų. Suprantama, kad kiekvienu konkrečiu atveju to įgyvendinti gali ir nepavykti, tačiau Nemokumo reglamento pakeitimai, įtvirtinantys *ex officio* jurisdikcijos tikrinimą, tiksliau apibrėžiantys šalutinės bylos kėlimo atvejus, reglamentuojantys PIV identifikavimo prezumpciją bei nustatantys saugiklius nepagrįstam jurisdikcijos pasikeitimui dėl dirbtinio PIV perkėlimo, turėtų stipriai prisidėti prie šio uždavinio įgyvendinimo.

⁴⁰ Jei skolininko PIV yra valstybės narės teritorijoje, kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją iškelti tam skolininkui nemokumo bylą tik tuo atveju, jei tos kitos valstybės narės teritorijoje yra jo įsisteigimo vieta. Tokios bylos padariniai gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra pastarosios valstybės narės teritorijoje. Tuo atveju, kai pagrindinė byla jau iškelta valstybėje narėje, kurioje yra skolininko PIV, pirmiau nurodytos bylos yra laikomos šalutinėmis bylomis. Priešingu atveju, kai pagrindinė byla dar nėra iškelta, tokios bylos laikomos teritorinėmis bylomis.

⁴¹ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 3 str. 2 d.

⁴² Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 2 str. 10 d.

⁴³ Ten pat, 3 str.

⁴⁴ Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje

⁴⁵ KAVARNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento* <...>, p. 44–45.

⁴⁶ Vis dėlto Nemokumo reglamente pasirinkta nenurodyti konkretaus termino, per kurį turėtų būti leista ginčyti sprendimą, o tai gali lemti kliūčių šiai teisei įgyvendinti atsiradimą.

4. Šalutinės bylos ir jų koordinavimas

Pirminė priežastis, lėmusi šalutinių bylų (keliamų valstybėje, kurioje skolininkas turi įsisteigimo vietą, bet neturi PIV) atsiradimą Bankroto reglamente, – siekis apsaugoti vietos kreditorių interesus ir palengvinti sudėtingų bylų administravimą. Praktiškai šalutinės bylos, atvirkščiai, ne tik apsunkindavo nemokumo bylos administravimą ir padidindavo nemokumo procedūrų išlaidas, bet ir keldavo grėsmę sėkmingai bendrovę restruktūrizuoti ir išsaugoti su sunkumais susiduriančias įmones⁴⁷. Pirmąja to priežastimi galima laikyti faktą, kad šalutinę nemokumo bylą buvo galima iškelti tik turint tikslą likviduoti įmonę. Antrąja – tai, kad Bankroto reglamente nemokumo specialistų bendradarbiavimas apibrėžtas tik abstrakčiai. Kadangi pirmoji priežastis plačiau aptarta 2 straipsnio dalyje, toliau nagrinėjama antroji.

Efektyviai nemokumo bylas nagrinėti būtina koordinacija tarp pagrindinės ir šalutinių bylų, tačiau Bankroto reglamente buvo numatyta tik nemokumo specialistų tarpusavio bendradarbiavimo bei informacijos, susijusios su kitomis bylomis, perdavimo pareigos⁴⁸. Praktiškai šis bendradarbiavimas nebuvo veiksmingas. Tai galėjo lemti kalbos kliūtys, nacionalinės teisės normos, ribojančios tam tikros informacijos atskleidimą⁴⁹. Be to, Bankroto reglamente nenumatyta analogiškos pareigos nei teisams tarpusavyje, nei nemokumo specialistų ir teismų santykiuose.

Nemokumo reglamentu įtvirtinta bendradarbiavimo tarp visų pirmiau nurodytų subjektų pareiga⁵⁰ bei konkrečiau įvardyta, kokiomis kryptimis šis bendradarbiavimas turėtų vykti. Nemokumo specialistai įpareigoti keistis informacija apie reikalavimų pateikimo ir tikrinimo eigą; bendradarbiauti įvertinant skolininko restruktūrizacijos galimybes bei parengiant restruktūrizavimo planą ir jį įgyvendinant⁵¹; teismai gali tiesiogiai palaikyti ryšius ar prašyti informacijos, kai tai susiję su nemokumo specialistų skyrimo koordinavimu, skolininko turto ir reikalų administravimo bei priežiūros koordinavimu; teismo posėdžio eigos koordinavimu ir kita⁵². Be to, įtvirtinta, kad nemokumo specialistai turėtų bendradarbiauti ne tik su tos valstybės narės teismais, kuriuose iškelta jų administruojama byla, bet ir su kitų valstybių teismais, kuriuose tam pačiam subjektui iškelta byla dėl nemokumo⁵³. Šie pakeitimai iš esmės vertintini teigiamai – aktyvesnis teismų bei nemokumo specialistų bendradarbiavimas būtinas ir turėtų padėti efektyviau administruoti skolininko turtą.

Vis dėlto kyla abejonių, ar bendradarbiavimas ir toliau neliks tik teoriniu lygmeniu. Šias abejones lemia keli veiksniai. Pirma, nenumatyta nei konkreti tvarka, kaip turėtų vykti teismų ir nemokumo specialistų bendradarbiavimas, nei padariniai, kurių galėtų kilti šios pareigos nesilaikant. Tai gali lemti, kad šių taisyklių laikymasis bus greičiau savanoriškas nei privalomas. Jei tai atims iš nemokumo specialistų ar teismų daug papildomo laiko, tikėtina, kad dažnai bus pasirenkama jo negaišti ir kuo greičiau užbaigti procedūras toje šalyje esančio turto atžvilgiu. Antra, subjektai išlieka varžomi tiek konfidencialumo pareigos, tiek nacionalinių civilinio proceso taisyklių, į kurias tiesiogiai atkreipiamas dėmesys ir pačiame Nemokumo reglamente, tad informacija, kuria faktiškai leidžiama keistis, gali būti nedaug išsamesnė, nei bus privalu pateikti Nemokumo registrams (apie tai plačiau kalbama 5 straipsnio skyriuje). Be to, didesnė tikimybė, kad siekis nepraleisti procesinių terminų taip pat atgrasys nuo išsamaus bendradarbiavimo. Trečia, kalbos barjerų problema, visai sėkmingai sprendžiama, pavyzdžiui, ESTT, taip pat nepanaikinta. Tad nors ir buvo būtina įgyvendinti idėją skatinti aktyvesnį

⁴⁷ 2012-12-12 Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl <...> poveikio vertinimo <...>, p. 6.

⁴⁸ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 31 str.

⁴⁹ 2012-12-12 Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl <...> poveikio vertinimo <...>, p. 6.

⁵⁰ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 41–43 str.

⁵¹ Ten pat, 41 str.

⁵² Ten pat, 42, 43 str.

⁵³ Ten pat, 43 str.

teismų bei nemokumo specialistų bendradarbiavimą, išlieka reali tikimybė, kad praktiškai toks bendradarbiavimas nebus dažnas reiškinys.

Kaip minėta šios dalies pradžioje, šalutinių bylų išskyrimas greičiau sukūrė daugiau problemų nei jų panaikino, tad naujuoju reglamentu siekta apskritai sumažinti šalutinių bylų skaičių. Tai planuota pasiekti Nemokumo reglamente įtvirtinus galimybę nemokumo specialistui prisiimti vienašalį įsipareigojimą skolininko turto, esančio valstybėje narėje, kurioje galėtų būti iškelta šalutinė byla⁵⁴, atžvilgiu. Nuo šio įsipareigojimo davimo nemokumo specialistas privalėtų laikytis toje valstybėje narėje taikomo turto paskirstymo ir pirmumo režimo⁵⁵.

Siekiant išvengti vietos kreditorių teisių pažeidimų, įtvirtintas platus spektras saugiklių – įsipareigojimą davęs nemokumo specialistas įpareigotas atlyginti žalą vietos kreditoriams, kilusią dėl su įsipareigojimu susijusių reikalavimų bei pareigų nevykdymo; įsipareigojimą ir jame numatytas sąlygas turės patvirtinti žinomi vietos kreditoriai; prieš paskirstydamas turtą, kuris būtų buvęs šalutinės bylos dalyku, įsipareigojimą davęs nemokumo specialistas privalės apie tai informuoti vietos kreditorius. Taip šie galės patikrinti, ar laikomasi įsipareigojimo sąlygų bei vietos valstybės teisės, o priešingu atveju – ginčyti turto paskirstymą. Tiesa, tai padaryti turės pagrindinės nemokumo bylos valstybės teismuose⁵⁶, o tai gali apsunkinti vietos kreditorių galimybes ginti savo interesus.

Įsipareigojimo davimas neužkerta kelio per 30 dienų kreiptis į teismą dėl šalutinės bylos iškėlimo⁵⁷, tačiau tai praktiškai panaikintų įsipareigojimo davimo esmę. Vis dėlto įsipareigojusio nemokumo specialisto prašymu teismas neturėtų kelti šalutinės nemokumo bylos, jeigu yra įsitikinęs, kad įsipareigojimu bus deramai apsaugoti bendrieji vietos kreditorių interesai⁵⁸. Be to, prieš keldamas šalutinę bylą teismas turėtų atsižvelgti ir į faktą, kad su įsipareigojimu sutiko vietos kreditorių dauguma⁵⁹. Šios nuostatos leidžia tikėtis, kad esant įsipareigojimui šalutinės bylos bus keliamos tik išimtiniais atvejais ir šiomis naujovėmis pavyks sumažinti šalutinių bylų skaičių. Tačiau, atsižvelgus į prisiimamą atsakomybę, sunku tikėtis, kad atsiras daug nemokumo specialistų, linkusių duoti įsipareigojimus. Be to, mažai tikėtina, kad šie pakeitimai bent artimiausiu metu turės poveikį Lietuvoje – šalutinių bylų čia beveik nekeliama⁶⁰. Tačiau į Lietuvą ateinant vis daugiau tarptautinių bendrovių, ši situacija gali iš esmės pasikeisti.

5. Sprendimų išviešinimas

Nemokumo bylų specifika lemia, kad jų baigtimi dažnai suinterasuota itin daug asmenų. Jiems aktualus ne tik pats faktas, kad byla iškelta, bet ir informacija, susijusi su nemokumo specialistu, reikalavimų pateikimo terminai, sprendimo apskundimo galimybės ir kita. Taip pat svarbu užtikrinti, kad lygia greta nebūtų nagrinėjamos kelios nemokumo bylos to paties subjekto atžvilgiu skirtingose valstybėse narėse, kai nė vienas iš teismų ar nemokumo specialistų nežino apie kitoje valstybėje vykstantį procesą⁶¹.

Nacionaliniai registrai šios problemos neišsprendžia – tiek dėl skirtingų kalbų, tiek dėl paties fakto, kad siekiant gauti informaciją kiekvieną jų tektų tikrinti atskirai. Neveiksminga buvo ir Bankroto reg-

⁵⁴ Toliau – turto vietos valstybėje.

⁵⁵ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 36 str. 1 d.

⁵⁶ Kartu būtina pabrėžti, kad dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo vietos kreditoriai galės kreiptis į tos valstybės narės, kurioje būtų buvusi iškelta šalutinė byla, teismą.

⁵⁷ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 37 str. 2 d.

⁵⁸ Ten pat, 38 str. 2 d.

⁵⁹ Ten pat, konstatuojamosios dalies 42 p.

⁶⁰ Pažymėtina, kad nesant bendro registro, šiuo klausimu nėra ir tikslių statistinių duomenų. Plačiau žiūrėti: KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento* <...>, p. 130–131.

⁶¹ KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento* <...>, p. 81.

lamente numatyta sprendimų išviešinimo tvarka – nemokumo specialistams palikta diskrecija spręsti, ar reikalauti, kad teismo sprendimas iškelti nemokumo bylą būtų užregistruotas valstybės registre⁶². Nei tokia teisė, nei atitinkamai pareiga nebuvo numatyta ir teismams, tad suinteresuotiems asmenims vienoje vietoje gauti būtiną informaciją buvo praktiškai neįmanoma⁶³.

Naujajame Nemokumo reglamente pasirinkta įtvirtinti decentralizuotą nemokumo registrų sujungimo sistemą, kurią sudarys nacionaliniai nemokumo registrai⁶⁴ bei Europos elektroninis teisingumo portalas⁶⁵. Šiuose registruose privalės būti nurodyta tokia esminė informacija, kaip antai bylos iškėlimo data bei ją iškėlęs teismas, bylos rūšis, skolininko pavadinimas ir kiti su skolininku susiję duomenys. Registruose taip pat turės būti skelbiama informacija apie nemokumo specialistą, terminai pareikšti reikalavimus ar apskūsti sprendimą, pagrindinės bylos užbaigimo data⁶⁶. Fiziniais asmenims, nevykdantiems ūkinės komercinės veiklos, pirmiau nurodyta informacija neturės būti skelbiama, jei visi žinomi užsienio kreditoriai bus informuojami apie to asmens vardą, pavardę, registracijos numerį, gimimo vietą ir datą bei adresą. Tačiau tokiu atveju nemokumo byla negali turėti įtakos užsienio kreditorių, negavusių nurodytos informacijos, reikalavimams⁶⁷.

Nors ir ne visa apimtimi, kokios reikalaujama naujoje redakcijoje, Lietuvoje tokio pobūdžio informacija skelbiama Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos interneto puslapyje⁶⁸. Papildomai teks rinkti ir teikti informaciją, susijusią, su, pavyzdžiui, terminais pareikšti reikalavimus, pagrindu, kuriuo remiantis teismas turi jurisdikciją nagrinėti bylą, fizinio asmens gimimo vieta ir kt.⁶⁹, tačiau tinkamai šį straipsnį įgyvendinti didelių papildomų išlaidų nereikėtų.

Nurodytai viešo registro sistemai įgyvendinti skirta daugiau laiko⁷⁰, tačiau tokia sistema turėtų ne tik geriau užtikrinti kreditorių teises, palengvinti teismų ir nemokumo specialistų bendradarbiavimą, bet ir palengvinti galimybę pasitikrinti kontrahento mokumą sudarant tarptautines sutartis, ypač atsižvelgus į faktą, kad paieška registruose per elektroninį teisingumo portalą turės būti prieinama visomis ES institucijų oficialiomis kalbomis.

6. Įmonių grupių narių nemokumas

Bankroto reglamente vadovautasi principu, kad kiekvienai grupės narei turėtų būti keliami atskira byla, o šios bylos nelaikytinos susijusiomis ir niekaip nekoordinuotos. Toks reguliavimas plačiai kritikuotas⁷¹ – teigta, kad koordinacijos stoka ne tik užkerta kelią sėkmingai jas restruktūrizuoti, bet ir sumažina įmonių grupės turto vertę⁷². Šioms problemoms spręsti Nemokumo reglamente atsirado naujas skyrius⁷³.

Naujojoje redakcijoje pasirinkta likti prie iki šiol taikyto varianto – įmonių grupės nemokumo bylas nagrinėti kaip atskiras jų nekonsoliduojant. Vis dėlto Nemokumo reglamente buvo sukurtas to-

⁶² Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 <...>, 22 str.

⁶³ KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento* <...>, p. 81.

⁶⁴ Valstybės narės tokius nacionalinius registrus turės įsteigti po metų nuo Nemokumo reglamento įsigaliojimo, o į bendrą sistemą jie turės būti sujungti po dvejų metų.

⁶⁵ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 25 str. 1 d.

⁶⁶ Ten pat, 24 str.

⁶⁷ Ten pat, 24 str. 4 d.

⁶⁸ [Žiūrėta 2017-12-12.] Prieiga per internetą: <<http://www.avnt.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/>>.

⁶⁹ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 24 str. 2 d.

⁷⁰ Šis straipsnis turėtų būti įgyvendintas iki 2018 m. birželio 26 d. Ten pat, 92 str.

⁷¹ HESS, B., et al. *External Evaluation of Regulation No. 1346/2000/EC* <...> p. 221.

⁷² 2012-12-12 Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl <...> poveikio vertinimo <...>, p. 4.

⁷³ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, V skyrius.

kių bylų koordinavimo mechanizmas. Svarbiausias jo elementas – grupės koordinavimo planas. Jame gali būti pateikiama pasiūlymų dėl priemonių, kuriomis būtų atkurtas grupės (ar jos narių) finansinis patikimumas ir ekonominė veikla; dėl tam tikrų grupės viduje kylančių ginčų sprendimo būdų; dėl galimų susitarimų tarp nemokumo specialistų. Tam, kad šis planas būtų įgyvendintas, koordinatorius gali prašyti ne ilgiau kaip šešioms mėnesiams sustabdyti grupės narei iškeltą nemokumo bylą. Be to, grupės koordinatoriui taip pat suteikiama teisė dalyvauti grupės narių kreditorių susirinkimuose bei būti išklausytam grupės narių bylose, prašyti nemokumo specialistų pateikti informaciją⁷⁴.

Grupės koordinavimo procesą gali inicijuoti kiekvienos grupės įmonės nemokumo specialistas kreipdamasis į teismą, turintį jurisdikciją nagrinėti grupės narės nemokumo bylą. Kartu su prašymu turi būti pateikiama koordinatoriaus kandidatūra, siūlomo grupės koordinavimo aprašymas⁷⁵, grupės narės paskirtų nemokumo specialistų sąrašas, numatomų koordinavimo išlaidų aprašymas ir kiekvienos grupės narės mokėtina dalis⁷⁶. Teismas bylą gali pradėti tik įsitikinęs, kad tai padės veiksmingiau administruoti grupės narių nemokumo bylas, o joks kreditorius nepateks į finansiškai nepalankią padėtį dėl narės įtraukimo į tokį procesą. Teismas taip pat įpareigotas patikrinti koordinatoriaus atitiktį reikalavimams⁷⁷. Tačiau abejotina, ar praktikoje teismai bus pajėgūs išsamiai įvertinti šias aplinkybes ir priimti pagrįstą sprendimą – grupės narių gali būti daug, jų nemokumo byloms gali būti taikoma skirtingų valstybių narių teisė.

Grupės narių koordinavimo procesas yra savanoriškas. Grupės narei paskirtas nemokumo specialistas gali ne tik ginčyti tos narės įtraukimą į grupės koordinavimo procesą⁷⁸ ar po teismo sprendimo dėl koordinavimo priėmimo vėl prašyti būti įtrauktam į bylą⁷⁹, bet, pateikęs priežastis koordinatoriui bei asmenims ar institucijoms, kurioms jis turi atsiskaityti pagal savo nacionalinę teisę, ir nesilaikyti koordinatoriaus rekomendacijų ar koordinavimo plano⁸⁰. Suprantama, kad šiomis nuostatomis buvo siekiama nepakenkti atskirų grupės narių nemokumo byloms nagrinėti, tačiau tokia plati nemokumo specialistams suteikiama pasirinkimo laisvė gali lemti, kad koordinavimo planai bus tik deklaratyvūs ir neatneš praktinės naudos administruojant grupės narių nemokumo bylas.

Įmonių grupės narių bankrotas nėra retas atvejis sprendžiant tarpvalstybines nemokumo bylas, tačiau nedažnai pasitaiko situacijų, kai visos grupės įmonės yra neatskiriama susijusios. Dėl to siekis naujajame Nemokumo reglamente išlaikyti tvarką, užtikrinančią, kad kiekvienos narės nemokumo byla bus traktuojama kaip atskira byla, kuriai turėtų būti taikoma jos PIV valstybės teisė, tačiau kartu nustatant tokių bylų efektyvaus koordinavimo gaires, laikytinas ne tik pagrįstu, bet ir būtinu. Atsižvelgiant į tai, kad koordinavimo planu gali būti siekiama išsaugti grupės ekonominę veiklą, tokie reglamento pakeitimai atspindi ir antro šanso suteikimo idėjas. Vis dėlto visiškai savanoriška procedūros prigimtis ir itin plačios diskrecijos suteikimas, leidžiantis nemokumo specialistams bet kada pasitraukti iš koordinavimo proceso, juo labiau žinant, kad galės į jį sugrįžti be didesnių padarinių, gali sumažinti šio proceso efektyvumą.

⁷⁴ Ten pat, 72 str.

⁷⁵ Pažymėtina, kad kitų grupės narių nemokumo specialistai gali ginčyti koordinatoriaus paskyrimą ir siūlyti kitų asmenų kandidatūras.

⁷⁶ Tais atvejais, jei keli tokie prašymai būtų paduoti skirtingą jurisdikciją turinčiuose teismuose, pasirinkta taikyti paprasčiausią taisyklę – prašymą nagrinėti turėtų tas teismas, kuriam pirmajam prašymas buvo pateiktas. Vis dėlto palikta galimybė dviem trečdaliams grupės narių nemokumo specialistų susitarti dėl grupės koordinavimo procesui pradėti tinkamiausio (jurisdikciją turinčio) teismo. Tokiu atveju šio teismo jurisdikcija tampa išimtinė.

⁷⁷ Koordinatoriumi gali būti tik asmuo, pagal valstybės narės teisę galintis vykdyti nemokumo specialisto veiklą, tačiau nesantis nė vienos iš grupės narių nemokumo specialistu bei nesusiduriantis su interesų konfliktais.

⁷⁸ Tai lemtų, kad su tuo procesu susiję koordinatoriaus įgaliojimai nedarytų jokio poveikio tai narei bei dėl jų tai narei neatsirasų jokių išlaidų.

⁷⁹ Vis dėlto tam būtinas koordinatoriaus ir visų nemokumo specialistų pritarimas.

⁸⁰ Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 <...>, 64, 68 str.

Išvados

1. Nemokumo reglamentu išspręsta daug įsisenėjusių problemų: išplėtus taikymo sritį priartėta prie tarptautiniu lygiu taikomų taisyklių bei atsižvelgta į fizinių asmenų nemokumo atvejus; įtvirtinta aiški nemokumo procedūrų išviešinimo Europos mastu tvarka; rasta būdų juridiniams asmenims apriboti „bankroto turizmą“, nesuvaržant asmenų įsisteigimo laisvės. Tačiau mažai tikėtina, kad šie būdai efektyviai nuo to sulaikys fizinius asmenis.
2. Sunku tikėtis, kad šalutinių bylų keltos problemos bus išspręstos: atsižvelgiant į atsakomybę, kurią turi prisiimti įsipareigojimus davęs nemokumo specialistas, abejotina, kad šis mechanizmas bus dažnai naudojamas. Nemokumo reglamente plačiau reglamentuojamas nemokumo specialistų ir teismų bendradarbiavimas toliau lieka varžomas konfidencialumo pareigos, konkrečiai tvarka nenustatyta, o kalbos kliūčių problema taip pat neišspręsta.
3. Nemokumo reglamente įtvirtintos naujos nuostatos dėl įmonių grupių narių nemokumo procedūrų koordinavimo tokiose bylose. Šis koordinavimas visų pirma turėtų leisti įgyvendinti optimalų grupės narių turto paskirstymą bei užtikrinti galimą ekonominės veiklos tęstinumą pasitelkiant koordinavimo plano parengimą. Vis dėlto visiškai savanoriškas dalyvavimo koordinavimo plane pobūdis bei galimybė bet kada pasitraukti iš plano gali lemti, kad procedūra nebus dažnai naudojama ir veiksminga.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

Tarptautiniai

1. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komiteto (UNCITRAL) pavyzdinis tarpvalstybinis nemokumo įstatymas [interaktyvus]. New York, 2014 [žiūrėta 2017-01-28]. Prieiga per internetą: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html.

ES

2. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, *OL L-160*, 2000, p. 1–18.

3. Europos Komisijos rekomendacija (ES) Nr. 2014/135 dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą, *OL L-74*, 2014, p. 65–70.

4. Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų, *OL L-141*, 2015, p. 19–72.

Nacionaliniai

5. Latvijos Respublikos nemokumo įstatymas. *Latvijas Vēstnesis*, 2007, nr. 188.

6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010.

7. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizacijos įstatymas (nauja redakcija). *Valstybės žinios*, 2010, nr. 86-4529.

8. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

Travaux préparatoires

9. 2011-11-15 Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis (2011/2006(INI)) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0484+0+DOC+XML+V0//LT>.

10. 2012-02-08 Europos Komisijos atsakas į Europos Parlamento rezoliuciją su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis Nr. SP(2012)55 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2011/2006%28INI%29#>>.

11. 2012-12-12 Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui dėl 2000-05-29 Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency-report_en.pdf>.

12. 2012-12-12 Europos Komisijos pasiūlymas Nr. 2012/0360 dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų [interaktyvus. Žiūrėta: 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012PC0744&rom=en>>.

13. 2012-12-12 Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų peržiūrėjimo poveikio vertinimo [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency-ia_en.pdf>.

14. -12-20 Europos Parlamento Teisės reikalų komiteto Pranešimas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų Nr. (COM(2012) 0744 – C7-0413/2012 – 2012/0360(COD)) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP/ NONSGML+REPORT+A7-2013-0481+0+DOC+PDF+V0/LT>>.

Specialioji literatūra

Tyrimai ir poveikio vertinimai

15. HESS, B., *et al.* *External Evaluation of Regulation No. 1346/2000/EC on Insolvency proceedings* [interaktyvus], No.: JUST/2011/JCIV/PR/0049/A4 [žiūrėta 2017-01-31]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/civil/files/evaluation_insolvency_en.pdf>.

16. KAVALNĖ, S.; NORKUS, R. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galimas poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje: mokslinis tyrimas [interaktyvus]. Vilnius, 2013 [žiūrėta 2017-01-25]. Prieiga per internetą: <[https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>.

Kita specialioji literatūra

17. MCCORMACK, G. Jurisdictional Competition and Forum Shopping in Insolvency Proceedings, *Cambridge Law Journal*, 2009, t. 68 (1), p. 169–197.

Praktinė medžiaga

18. ESTT 2011-10-11 sprendimas *Interedil Srl* C-396/09, EU:C:2011:671.

NOVELTIES OF THE INSOLVENCY REGULATION

Miglė Žukauskaitė

S u m m a r y

It took more than half a century for EU legislators to introduce the final version of Insolvency Regulation, which has not had any significant changes since it was implemented. It was more than obvious that adjustments were unavoidable. These discussions resulted in a revised version of Insolvency Regulation, which came into force on 26 June 2017.

The new version is supposed to solve five main problems of the old version related to the scope of Regulation, determination of jurisdiction, supplementary proceedings, public register and insolvency of groups of companies. It could be agreed that new provisions opened the doors to many new types of insolvency proceedings, found a way to at least reduce the amount of forum shopping cases and built the much-needed framework for interconnecting insolvency registers. However, it is highly doubtful if the new version will manage to reduce the number of supplementary proceedings and if the method to coordinate the insolvency of groups of companies will be effective.

Įteikta 2017 m. lapkričio 22 d.

Priimta publikuoti 2018 m. sausio 30 d.